

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 68

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ιανουάριος 2023

ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 68

****1.** Η Βουλή στις αρχές κάθε τακτικής συνόδου συνιστά από τα μέλη της διαρκείς κοινοβουλευτικές επιτροπές για να εξετάζουν και να επεξεργάζονται τα νομοσχέδια και τις προτάσεις νόμων που υποβάλλονται, όπως ορίζει ο Κανονισμός της Βουλής.

******2.** Η Βουλή συνιστά από τα μέλη της εξεταστικές επιτροπές, με απόφαση της που λαμβάνεται με πλειοψηφία των παρόντων βουλευτών που δεν μπορεί να είναι κατώτερη των δύο πέμπτων του συνόλου των βουλευτών, ύστερα από πρόταση του ενός πέμπτου του όλου αριθμού των βουλευτών. Προκειμένου να συσταθούν εξεταστικές επιτροπές για ζητήματα που ανάγονται στην εξωτερική πολιτική και την εθνική άμυνα, απαιτείται απόφαση της Βουλής που λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών. Η Βουλή μπορεί να συνιστά δύο ανά κοινοβουλευτική περίοδο εξεταστικές επιτροπές, εφόσον η σχετική πρόταση δέκα τουλάχιστον βουλευτών υπερψηφισθεί από τα δύο πέμπτα του συνόλου των βουλευτών, ανεξαρτήτως πλειοψηφίας. Τα σχετικά με τη συγκρότηση και τη λειτουργία των επιτροπών αυτών καθορίζονται από τον Κανονισμό της Βουλής.

Τα σχετικά με τη συγκρότηση και τη λειτουργία των επιτροπών αυτών καθορίζονται από τον Κανονισμό της Βουλής.

3. Οι κοινοβουλευτικές και εξεταστικές επιτροπές, καθώς και τα κατά τα άρθρα 70 και 71 Τμήματα της Βουλής, συνιστώνται ανάλογα με τη δύναμη των κομμάτων, των ομάδων και των ανεξαρτητών, όπως ορίζει ο Κανονισμός.

****** Με δύο αστερίσκους δηλώνονται τα σημεία της Αναθεώρησης που αναγράφονται στο Ψήφισμα της 6ης Απριλίου 2001 της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων

******** Με τέσσερις αστερίσκους δηλώνονται τα σημεία της Αναθεώρησης που αναγράφονται στο Ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 2019 της Θ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Διαρκείς κοινοβουλευτικές επιτροπές.....	2
1. Γενικά.....	2
2. Η οργάνωση κατά τον Κανονισμό της Βουλής.....	2
3. Ιστορικά στοιχεία.....	3
II. Η εξεταστική αρμοδιότητα της Βουλής.....	3
1. Φύση και αντικείμενο.....	3
2. Κανόνες συστάσεως.....	5

3. Αρμοδιότητες	7
4. Πόρισμα	10
5. Ιστορικά και συγκριτικά στοιχεία	11
III. Κανόνες συγκρότησης επιτροπών της Βουλής	12
1. Ο κανόνας της αναλογίας και οι προσαρμογές	12
2. Διαδικασία κατανομής ανά κοινοβουλευτική ομάδα	13

I. ΔΙΑΡΚΕΙΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

1. Γενικά

- 1 Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 68 ορίζει τη σύσταση διαρκών κοινοβουλευτικών επιτροπών για την εξέταση και επεξεργασία νομοσχεδίων και προτάσεων νόμου, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στον Κανονισμό της Βουλής. Η σύσταση γίνεται στις αρχές κάθε τακτικής συνόδου, και, για τις επιτροπές του Τμήματος διακοπής των εργασιών της Βουλής, κατά την έναρξη λειτουργίας του Τμήματος και για όλες τις συνθέσεις του. Οι διαρκείς επιτροπές ρυθμίζονται στο Κεφάλαιο Η΄ του Μέρους Πρώτου του Κανονισμού της Βουλής (άρθρα 31 έως 41B). Ως προς τη λειτουργία τους, είναι εφαρμοστές, αν δεν ορίζεται διαφορετικά στο Σύνταγμα, οι συνταγματικές διατάξεις που ρυθμίζουν τη λειτουργία της Βουλής (70 παρ. 4 Σ.).
- 2 Το σύστημα των επιτροπών έχει πολλαπλά οφέλη, συναρτώμενα με τον καταμερισμό εργασίας, τη σε βάθος επεξεργασία και τη δυνατότητα ανάπτυξης κουλτούρας συλλογικότητας, που δυσχεραίνεται στο πλαίσιο λειτουργίας της Ολομέλειας.

2. Η οργάνωση κατά τον Κανονισμό της Βουλής

- 3 Κατά τον Κανονισμό οργανώνονται έξι διαρκείς επιτροπές: α) Επιτροπή μορφωτικών υποθέσεων, β) επιτροπή εθνικής άμυνας και εξωτερικών υποθέσεων, γ) επιτροπή οικονομικών υποθέσεων, δ) επιτροπή κοινωνικών υποθέσεων, ε) επιτροπή δημόσιας διοίκησης, δημόσιας τάξης και δικαιοσύνης, και στ) επιτροπή παραγωγής και εμπορίου, με αρμοδιότητα την εξέταση και επεξεργασία νομοσχεδίων και προτάσεων νόμου των υπουργείων που εντάσσονται στους οικείους τομείς. Παράλληλα, οργανώνονται ειδικές διαρκείς επιτροπές (η επιτροπή του απολογισμού και του γενικού ισολογισμού του Κράτους και ελέγχου της εκτέλεσης του προϋπολογισμού του Κράτους, η επιτροπή εξοπλιστικών προγραμμάτων και συμβάσεων, η επιτροπή για την παρακολούθηση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και η επιτροπή ευρωπαϊκών Υποθέσεων, η οποία έχει και την αρμοδιότητα διατύπωσης γνώμης επί σχεδίων νομοθετικών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Ο Κανονισμός της Βουλής οργανώνει και άλλες

κοινοβουλευτικές επιτροπές με ειδικό αντικείμενο (άρθρα 42 έως 49Γ), όπως την επιτροπή θεσμών και διαφάνειας, την επιτροπή κοινοβουλευτικής δεοντολογίας και την επιτροπή Κανονισμού της Βουλής, η οποία έχει, ιδίως, την αρμοδιότητα εξέτασης και επεξεργασίας των σχεδίων και προτάσεων μεταβολής του Κανονισμού της Βουλής (47 παρ. 1 (α) ΚτΒ). Η κατηγοριοποίηση των επιτροπών στον Κανονισμό της Βουλής δεν ακολουθεί σταθερά κριτήρια και χρήζει αναμόρφωσης με κύριο προσανατολισμό την απλούστευση.

3. Ιστορικά στοιχεία

Ο θεσμός των κοινοβουλευτικών επιτροπών ανάγεται στην ιστορική εξέλιξη του αγγλικού κοινοβουλευτισμού. Η ανάθεση σε ad hoc επιτροπές της επεξεργασίας νομοσχεδίων είχε ήδη παγιωθεί τον 16^ο αιώνα, ενώ στα τέλη του, την περίοδο της βασιλείας της Ελισάβετ Α΄, εμφανίζεται ο θεσμός των διαρκών επιτροπών με αντικείμενο κύκλου ύλης πάγιας κοινοβουλευτικής δράσης. Ο όρος *standing committees* χρησιμοποιείται ήδη κατά τη διάρκεια της Κοινοπολιτείας, οπότε η άσκηση κυβερνητικού έργου από τη Βουλή των Κοινοτήτων καθιστά τη χρήση των επιτροπών πλέον αναγκαία. Η σημασία του θεσμού υποχώρησε με την ανάπτυξη του κοινοβουλευτικού συστήματος (το οποίο επίσης στηρίχθηκε στο σύστημα της επιτροπής -Cabinet- ως συνδεδεμένο κρίκο Στέμματος και Βουλής). Ωστόσο, ο θεσμός είχε ήδη μεταφερθεί στις αποικίες της Αρκτώας Αμερικής και, στο πλαίσιο πλέον του συστήματος θεσμικών αντιβάρων που χαρακτηρίζει το πολίτευμα των ΗΠΑ, απέκτησε και διατηρεί ιδιαίτερη ισχύ.

Τη λειτουργία διαρκών επιτροπών προέβλεπαν όλα τα επαναστατικά Συντάγματα, ενώ επιτροπές λειτουργούσαν και στο πλαίσιο των εθνικών συνελεύσεων. Το Πολιτικό Σύνταγμα (1827) ρητώς ομιλεί για διαρκείς επιτροπές (αρ. 68), στις οποίες μάλιστα επιφυλάσσει την εξουσία εξέτασης και αναθεώρησης σχεδίων νόμου που έχει αναπέμψει ο Κυβερνήτης (αρ. 73).

II. Η ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

1. Φύση και αντικείμενο

Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 68 ρυθμίζει τη σύσταση εξεταστικών επιτροπών της Βουλής. Οι εξεταστικές αρμοδιότητες της Βουλής συναρτώνται τόσο με τη νομοθετική αρμοδιότητα του σώματος (η ορθολογική άσκηση της οποίας προϋποθέτει σαφή αντίληψη της κοινωνικής και διοικητικής ύλης), όσο και με τον κοινοβουλευτικό έλεγχο άσκησης της κρατικής εξουσίας, δίχως ωστόσο να απορροφώνται από τις εν λόγω λειτουργίες. Πρόκειται ορθότερα για αυτοτελή αρμοδιότητα της Βουλής, η οποία ασκείται βάσει αποφάσεως του Σώματος για την εξέταση ορισμένου ζητήματος. Ενίοτε μάλιστα αποσκοπεί στη διαλεύκανση ενός ζητήματος κατ' επιταγή της αρχής της

διαφάνειας και σε υπηρεσία της δημοκρατικής κοινωνίας. Για τους λόγους αυτούς, η εξεταστική αρμοδιότητα δεν περιλαμβάνεται στα *stricto sensu* μέσα κοινοβουλευτικού ελέγχου (άρθρο 124 παρ. 4 ΚτΒ) και ρυθμίζεται αυτοτελώς σε διαφορετικό μέρος του Κανονισμού της Βουλής (Μέρος Τέταρτο: Ειδικές Διαδικασίες). Εξάλλου, αντίθετα με αυτά, η εξεταστική επιτροπή δεν ενεργεί στο όνομα μεμονωμένων βουλευτών, αλλά ως όργανο του αντιπροσωπευτικού σώματος.

- 7 Κατά το μέρος που ενεργεί και ως μηχανισμός κοινοβουλευτικού ελέγχου, η εξεταστική αρμοδιότητα παρακολουθεί την κοινοβουλευτική αρχή, κατά την οποία η κυβέρνηση υπόκειται στην αρχή της κοινοβουλευτικής εμπιστοσύνης. Παραλλήλως, έχει και χαρακτήρα θεσμικού αντιβάρου με βαρύνουσα σημασία καθώς το αντιπροσωπευτικό σώμα τελεί σε σχέση άμεσης εγγύτητας με το εκλογικό σώμα και την πολιτική κοινωνία, εκφράζοντας σε πολιτειακό επίπεδο την τελευταία (51 παρ. 2 Σ.) και ενσωματώνοντας στη σύνθεσή του τον πλουραλισμό της. Εξάλλου, η εξεταστική λειτουργία της Βουλής αναδεικνύει ότι η κυβερνητική λειτουργία, η οποία υπόκειται πλήρως στην αρχή της νομιμότητας (82 παρ. 1-2), δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο της κυβερνήσεως έναντι της Βουλής, αλλά αντίθετα γίνεται νοητή υπό όρους συμπράξεως και ελέγχου¹.
- 8 Αντικείμενο της εξεταστικής αρμοδιότητας είναι η εξέταση ειδικών ζητημάτων δημόσιου ενδιαφέροντος (άρθρο 144 παρ. 1 ΚτΒ). Στην πράξη, κύρια λειτουργία τους είναι η διερεύνηση ύποπτων δράσεων ή πρακτικών της εκτελεστικής εξουσίας. Ενίοτε η διερεύνηση ανάγεται και σε προηγούμενες βουλευτικές περιόδους (άλλοτε επειδή τέτοια διερεύνηση δεν κατέστη εφικτή υπό την τότε σύνθεση της Βουλής και άλλοτε για «συμψηφισμό» πολιτικών ευθυνών). Αντικείμενο της εξεταστικής αρμοδιότητας δεν επιτρέπεται να είναι ό,τι κατά το Σύνταγμα επιφυλάσσεται αποκλειστικώς στη δικαιοσύνη (π.χ. διάγνωση ποινικής ευθύνης προσώπων) αν και δεν αποκλείεται διασταύρωση θεμιτού αντικειμένου εξεταστικής επιτροπής με ζητήματα που εμπίπτουν στην άσκηση δικαιοδοσίας (βλ. και παρακάτω § 16). Στην πράξη, η εξεταστική αρμοδιότητα ασκείται και προς τον σκοπό διακρίβωσης των πραγμάτων για ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος στα οποία ενδέχεται να προκύψει ποινική ευθύνη Υπουργών κατά την έννοια του άρθρου 86 Σ. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το πόρισμα της εξεταστικής επιτροπής ενίοτε τοποθετείται σχετικά με την ανάγκη κίνησης της οικείας διαδικασίας δίωξης, αρμοδιότητα που ανήκει στη Βουλή.
- 9 Το αντικείμενο της επιτροπής δεν μπορεί να μεταβληθεί από την ίδια την επιτροπή, η οποία, αν εκτιμά ότι προσήκει μεταβολή (ιδίως διεύρυνση), οφείλει να ζητήσει από την Ολομέλεια την έκδοση σχετικής απόφασής².

¹ Γ. Κασσιμάτης, *Οι Βάσεις του πολιτεύματος και οι θεμελιώδεις αρχές του Συντάγματος*, 2022, §371-72.

² Μαρτιάνθη Καλυβιώτου σε Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης, *ΣΥΝΤΑΓΜΑ, Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2017, σελ. 1133.

2. Κανόνες συστάσεως

Το πρώτο εδάφιο (της παραγράφου 2) θέτει τον βασικό κανόνα για την απόφαση σύστασης, δηλαδή την επίτευξη (απόλυτης) πλειοψηφίας των παρόντων βουλευτών που δεν μπορεί να είναι κατώτερη των δύο πέμπτων του συνόλου των βουλευτών (120/300). Το δεύτερο εδάφιο απαιτεί αυξημένη πλειοψηφία, ήτοι την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών (151/300), για ζητήματα που ανάγονται στην εξωτερική πολιτική και την εθνική άμυνα. Αυτή η επιλογή ουδόλως υπονοεί αυτονόμηση της κυβερνητικής λειτουργίας στους εν λόγω τομείς από την κοινοβουλευτική αρχή. Αποσκοπεί απλώς στον περιορισμό επιπόλαιων εξεταστικών δοκιμασιών στους οικείους ευαίσθητους τομείς. Ως προς την έννοια του «όλου αριθμού» των βουλευτών, βλ. την ερμηνεία του άρθρου 67.

Το τρίτο εδάφιο ορίζει τη δυνατότητα σύστασης έως δύο εξεταστικών επιτροπών ανά κοινοβουλευτική περίοδο εφόσον η σχετική πρόταση δέκα τουλάχιστον βουλευτών υπερψηφιστεί από τα δύο πέμπτα του συνόλου των βουλευτών, ακόμη κι αν οι θετικές ψήφοι δεν αποτελούν πλειοψηφία των παρόντων. Πρόκειται για «δικαίωμα» της αντιπολίτευσης. Ωστόσο, αντικείμενο του δικαιώματος δεν είναι απλώς η σύσταση της επιτροπής, αλλά η διερεύνηση ζητημάτων δημοσίου ενδιαφέροντος από εξεταστική επιτροπή της Βουλής. Με άλλα λόγια, και σε αυτή την περίπτωση πρόκειται για κατά το Σύνταγμα απόφαση της Ολομέλειας, που γεννά αντίστοιχο καθήκον διερεύνησης σε όλα τα μέλη της επιτροπής.

Η ομαλή επιτέλεση αυτού του έργου ισχυροποιεί την κριτική ικανότητα των κοινοβουλευτικών θεσμών, ενεργεί σταθεροποιητικά στη λειτουργία του πολιτεύματος (ενσωματώνοντας την αντίθεση) και αποδίδει τον ενοποιητικό χαρακτήρα της δημοκρατικής αρχής. Από την άλλη πλευρά, η εκπλήρωση αυτών των λειτουργιών είναι ζητούμενο καθώς η συγκρότηση των εξεταστικών επιτροπών γίνεται αναλόγως της δυνάμεως των κοινοβουλευτικών ομάδων, ενώ τόσο η εκλογή του προεδρείου, όσο και η λήψη αποφάσεων για τη διεξαγωγή της εξετάσεως υπόκεινται στην αρχή της πλειοψηφίας. Κατά τούτο, η ρύθμιση του τρίτου εδαφίου πρέπει να θεωρηθεί ατελής και η επιχειρούμενη άμβλυνση του πλειοψηφικού μοντέλου στη λειτουργία του πολιτεύματος μετέωρη³. De lege ferenda θα ήταν σκόπιμο να ρυθμιστεί η δυνατότητα της αντιπολίτευσης να προκαλέσει ορισμένες πράξεις εξέτασης (π.χ. εξέταση μαρτύρων)⁴. Επίσης, η συγκρότηση διακομματικών προεδρείων θα ανταποκρινόταν στην αρχή της δημοκρατικής λειτουργίας της Βουλής (65 παρ. 1 Σ.).

³ Βλ. και Ξ. Κοντιάδη, *Το μετέωρο βήμα από τον συναινετικό στον συγκρουσιακό κοινοβουλευτισμό. Συγκρίνοντας τις αναθεωρήσεις του 2001 και του 2019*, e-ΠΟΛΙΤΕΙΑ, 2/2022, σελ. 161

⁴ Βλ. Α. Δερβιτσιώτη, *Οι εξεταστικές επιτροπές του άρθρου 68 παρ. 2 του Συντάγματος 1975/86*, 1994, σελ. 209-10.

- 13 Το τρίτο εδάφιο προσετέθη με την αναθεώρηση του 2019. Προηγουμένως, η αρχική διατύπωση του πρώτου εδαφίου περιείχε την ελλειπτική φράση «πλειοψηφία δύο πέμπτων». Εκείνη η διατύπωση είχε προκαλέσει ερμηνευτικό ζήτημα (με τη σκέψη ότι τα δύο πέμπτα δεν είναι πλειοψηφία) και μερίδα της συνταγματικής θεωρίας υποστήριξε, με τεολογικά επιχειρήματα, ότι επειδή η σύσταση εξεταστικής επιτροπής αποτελεί μηχανισμό κοινοβουλευτικού ελέγχου, αρκεί η υπερψήφηση από τα δύο πέμπτα του όλου αριθμού των βουλευτών, ανεξαρτήτως δηλαδή πλειοψηφίας. Αντίστοιχη λύση ρητά υιοθετούσαν το Σύνταγμα του 1925 (άρθρο 53) και το Σύνταγμα του 1927 (άρθρο 55). Αυτή η ερμηνεία αμφισβητήθηκε με επιχειρήματα ιδίως γραμματικής και ιστορικής φύσεως⁵. Ο Κανονισμός της Βουλής (1987) έταμε θεσμικώς το ζήτημα, ορίζοντας ότι για τη σύσταση εξεταστικής επιτροπής απαιτείται απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων, η οποία δεν μπορεί να είναι κατώτερη από τα δύο πέμπτα (άρθρο 144 παρ. 5). Η ερμηνεία που δόθηκε κατά τη θεσμική εφαρμογή του Συντάγματος πρέπει να θεωρηθεί ορθή υπό το φως της βασικής διάταξης του άρθρου 67 Σ., κατά την οποία η Βουλή αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών που δεν μπορεί να είναι μικρότερη από το ένα τέταρτο του όλου αριθμού των βουλευτών. Επομένως πλειοψηφία δύο πέμπτων είναι όχι μόνο νοπή, αλλά και επαυξημένη σε σχέση με τον βασικό κανόνα.
- 14 Η διατύπωση της νέας ρύθμισης γεννά και αυτή ερμηνευτικά ζητήματα, έχει μάλιστα κατακριθεί ως ανεπιτυχής, ιδίως διότι δεν προσδιορίζει ότι τις σχετικές προτάσεις υποβάλλουν μόνο βουλευτές της Αντιπολίτευσης, λύση ωστόσο που επιβάλλεται ερμηνευτικά ώστε να μην φαλκιδευτεί η λειτουργία της ρύθμισης ως δικαιώματος της Αντιπολίτευσης⁶. Για τον ίδιο λόγο, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η διατύπωση της πρότασης (από τους βουλευτές της αντιπολίτευσης) δεσμεύει το πλαίσιο αποφάνσεως της Ολομέλειας ως προς το αντικείμενο της επιτροπής, ώστε η Ολομέλεια να μην μπορεί να το τροποποιήσει δίχως τη συγκατάθεση των βουλευτών που έχουν υποβάλει την οικεία πρόταση. Ωστόσο, καθώς η Αντιπολίτευση δεν είναι ενιαία και το Σύνταγμα ομιλεί για δύο επιτροπές, τίποτε δεν αποκλείει την ανάληψη της σχετικής δυνατότητας με ανώδυνες για την πλειοψηφία προτάσεις δέκα βουλευτών στις οποίες η τελευταία θα παράσχει τον αναγκαίο αριθμό βουλευτών, ώστε να υπερψηφιστούν. Περαιτέρω, δεν προσδιορίζεται η διαδικασία επιλογής σε περίπτωση πλειόνων προτάσεων. Προφανώς σε περίπτωση που η Ολομέλεια έχει ήδη υπερψηφίσει δύο προτάσεις, δεν είναι παραδεκτή νέα. Αλλά και αντίστροφα, έως την υπερψήφηση δύο προτάσεων, είναι επιτρεπτή η υποβολή πλειόνων. Τι γίνεται όμως αν εκκρεμούν ταυτόχρονα πλείονες προτάσεις κατά τρόπο που η υπερψήφηση μίας

⁵ Βλ. τη σχετική συζήτηση στο ΤοΣ 1/1988, σελ. 35 επ., όπου και περαιτέρω παραπομπές.

⁶ Κ. Μαυριάς, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 6^η εκδ. 2022, σελ. 594.

από αυτές καθιστά αλυσιτελή τη διαδικασία για τις υπόλοιπες; Η μόνη συνεπής λύση υπό την ισχύουσα διατύπωση είναι η εισαγωγή στην Ολομέλεια με προτεραιότητα βάσει του χρόνου υποβολής και σε σύντομο χρονικό διάστημα, ώστε η ψηφοφορία επί της επόμενης να μην καθίσταται όμηρος της διαδικασίας επί της πρώτης. Αλλά και αυτή η λύση δεν αποκλείει την προσχηματική υποβολή και υπερψήφιση μίας ανώδυνης πρότασης προς τον σκοπό αποκλεισμού άλλης.

Ζήτημα γεννάται αν μπορεί να συσταθεί δυνάμει του τρίτου εδαφίου εξεταστική επιτροπή και για ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και εθνικής άμυνας. Ο Κανονισμός της Βουλής απορρίπτει αυτή τη δυνατότητα, ορίζοντας ότι η σύσταση εξεταστικής επιτροπής υπό τη διαδικασία του τρίτου εδαφίου τελεί «υπό την επιφύλαξη του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 2 του άρθρου 68 του Συντάγματος» (άρθρο 144 παρ. 5 ΚτΒ). Αντίστοιχα ορίζονταν στις διατάξεις του Συντάγματος του 1925 και του 1927 που προέβλεπαν σύσταση εξεταστικής επιτροπής ασχέτως πλειοψηφίας (άρθρα 53 και 55 αντίστοιχα). Η λύση του Κανονισμού είναι ορθή και θεμελιώνεται στην τελολογία του δεύτερου εδαφίου, που θα ματαιωνόταν σε περίπτωση που γινόταν δεκτή η δυνατότητα σύστασης ανεξαρτήτως πλειοψηφίας.

Το τέταρτο εδάφιο εξουσιοδοτεί τον Κανονισμό της Βουλής να ρυθμίσει τα σχετικά με τη συγκρότηση και λειτουργία των επιτροπών αυτών. Το Σύνταγμα υπολαμβάνει ότι τα σχετικά με τη σύσταση ρυθμίζονται εξαντλητικώς στη συνταγματική διάταξη, οι σχετικές δε διατάξεις του Κανονισμού της Βουλής έχουν αμιγώς εκτελεστικό χαρακτήρα. Οι διατάξεις του Κανονισμού της Βουλής για τις εξεταστικές επιτροπές περιέχονται στο κεφάλαιο Δ' του Μέρους Τέταρτου (άρθρα 144-149).

Ο Κανονισμός της Βουλής ρυθμίζει και άλλους τρόπους για να εισαχθεί στην Ολομέλεια αίτημα άσκησης εξεταστικών αρμοδιοτήτων ή σύστασης εξεταστικής επιτροπής. Η πιο σημαντική περίπτωση ορίζεται στο άρθρο 43Α παρ. 7 ΚτΒ, κατά το οποίο η επιτροπή θεσμών και διαφάνειας μπορεί να ζητήσει τη μετατροπή της σε εξεταστική επιτροπή. Πλεονεκτήματα αυτής της δυνατότητας είναι ο διακομματικός χαρακτήρας του Προεδρείου και το εγνωσμένο κύρος της επιτροπής, τα οποία όμως αντισταθμίζονται από το γεγονός ότι η μετατροπή προϋποθέτει τη θετική ψήφο της πλειοψηφίας (τόσο στην επιτροπή, για να υποβληθεί το αίτημα, όσο και στην Ολομέλεια).

3. Αρμοδιότητες

Κατά τον Κανονισμό της Βουλής, οι εξεταστικές επιτροπές έχουν όλες τις αρμοδιότητες των ανακριτικών αρχών, καθώς και του εισαγγελέα πλημμελειοδικών, και ενεργούν κάθε αναγκαία, κατά την κρίση τους, έρευνα για την επίτευξη του σκοπού για τον οποίο συστάθηκαν. Μπορούν ιδίως να εξετάζουν μάρτυρες, να ζητούν την προσκόμιση εγγράφων ή την παροχή πληροφοριών, να ενεργούν αυτοψία ή να διατάσσουν πραγματογνωμοσύνη, με τους όρους και τις διατυπώσεις που προβλέπονται από τις

διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (άρθρα 145-147 ΚτΒ). Η επιτροπή μπορεί να αναθέτει τη διενέργεια επιμέρους πράξεων σε τακτικούς δικαστές (147 παρ. 6 ΚτΒ) και να ζητά τη συνδρομή αρμόδιων κρατικών αρχών.

- 19 Κάθε κρατική αρχή έχει υποχρέωση συνδρομής στο έργο της εξεταστικής επιτροπής. Κατά το άρθρο 146 παρ. 4 ΚτΒ *«ο υπουργός έχει υποχρέωση να προσκομίζει τα πρωτότυπα ή επικυρωμένα αντίγραφα των εγγράφων που του ζήτησε η επιτροπή. Αν όμως κρίνει ότι με την ανακοίνωσή τους απειλείται βλάβη των συμφερόντων του Κράτους και ιδίως όταν πρόκειται για διπλωματικό ή στρατιωτικό μυστικό που αφορά την ασφάλεια του Κράτους, μπορεί να μην τα προσκομίσει»*. Με δεδομένο ότι η εξεταστική επιτροπή συστήνεται με απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής κατά την άσκηση συνταγματικής αρμοδιότητας, αλλά και ότι η κυβερνητική λειτουργία υπόκειται πλήρως στη δικαιοκρατική και την κοινοβουλευτική αρχή, στο πλαίσιο των οποίων και μόνο συγκροτούνται τα «συμφέροντα του Κράτους», πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο αρμόδιος υπουργός έχει συνταγματικό καθήκον να παράσχει τις σχετικές πληροφορίες και να προσκομίσει τα σχετικά έγγραφα, και αντιστοίχως να επιτρέψει τη μαρτυρία κρατικών υπαλλήλων (212 παρ. 1 (β) ΚΠοινΔ), κατά το μέρος που αυτό είναι αναγκαίο για την πλήρη διερεύνηση του καθορισμένου στην απόφαση της Ολομέλειας έργου της επιτροπής⁷. Αντίστοιχη λύση γίνεται δεκτή από το Συμβούλιο της Επικρατείας σχετικά με την κάμψη απορρήτου κατά το μέρος που η επίκλησή του θα ματαίωνε την άσκηση του συνταγματικά κατοχυρωμένου ακυρωτικού ελέγχου της διοικήσεως (ΣτΕ 1116/2009, 4600/2005). Αυτονοήτως, απαιτείται αντίστοιχη διαδικαστική μέριμνα ώστε η διαβίβαση των στοιχείων να μην θέσει σε κίνδυνο την ασφάλεια του Κράτους ή άλλα ζωτικά συνταγματικά αγαθά. Η θέση των κατάλληλων διαδικαστικών εγγυήσεων, σε περίπτωση κενού του Κανονισμού της Βουλής, ανήκει στην ίδια την επιτροπή. Εξάλλου, το καθήκον συνδρομής αναφέρεται στην ίδια την επιτροπή, ως όργανο του αντιπροσωπευτικού σώματος, και όχι στα μεμονωμένα μέλη αυτής⁸. Περαιτέρω, χρήσιμη προς αποτροπή διαρροής απορρήτων στοιχείων μπορεί να αποβεί η ανωτέρω αναφερόμενη δυνατότητα ανάθεσης συγκεκριμένου έργου σε εντεταλμένο δικαστικό όργανο ή αρμόδια ανεξάρτητη αρχή.
- 20 Σε κάθε περίπτωση, και με δεδομένο ότι η άρνηση προσκόμισης αποτελεί εξαίρεση από επιτακτικό καθήκον συνδρομής, ο αρμόδιος υπουργός, ο οποίος ενεργεί εν προ-

⁷ Βλ. συναφώς Κ. Γιαννακόπουλο, *Αναζητώντας αποτελεσματικότερες εγγυήσεις διασφάλισης του απορρήτου των επικοινωνιών*, 13.10.2022· Β. Χρήστου, *Απόρρητα, Εθνική Ασφάλεια και Βουλή*, 20.09.2022· και Π. Τσιάλα, *Υποκλοπές και Κοινοβουλευτικός Έλεγχος*, constitutionalism.gr, 15.09.2022.

⁸ Βλ. και ανωτέρω § 5.

κειμένω ως διοικητικό όργανο, οφείλει να αιτιολογήσει πλήρως αρνητική απόφασή του (εξηγώντας π.χ. γιατί η διαβίβαση συγκεκριμένου στοιχείου θα έθετε σε κίνδυνο συμφέροντα εθνικής ασφάλειας, δίχως να είναι αναγκαία για τη διαλεύκανση του ζητήματος, και γιατί δεν μπορεί οι κίνδυνοι ασφάλειας να αντιμετωπιστούν με κάλυψη επιμέρους στοιχείων – π.χ. ονομάτων ή τοποθεσιών). Οίκοθεν νοείται ότι ο φορέας του οικείου οργάνου υπόκειται στην αρχή της αμεροληψίας και δεν δύναται να ασκήσει ο ίδιος την εν λόγω αρμοδιότητα αν τελεί σε σύγκρουση συμφερόντων.

Σε περίπτωση που τα έγγραφα ζητούνται από ανεξάρτητη διοικητική αρχή, ιδίως 21
 συνταγματικά κατοχυρωμένη, τα οποία εκείνη κατέχει στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, η σχετική κρίση ανήκει στην ίδια την αρχή, καθώς εκείνη δεν τελεί σε σχέση εποπτείας από υπουργό⁹.

Ως προς το καθήκον συνδρομής της δικαστικής εξουσίας, έχει κριθεί ότι ο ανακριτής 22
 οφείλει να διαβιβάσει σε εξεταστική επιτροπή της Βουλής στοιχεία που ζητούνται από την τελευταία, σταθμίζοντας παράλληλα και το συμφέρον της διενεργούμενης ανάκρισης (2121/1993 ΣΕφΑθ, το οποίο και δέχθηκε τη διαβίβαση).

Προβληματισμός μπορεί να γεννηθεί σχετικά με το εύρος των ανακριτικών εξουσιών 23
 επί ζητημάτων που ανάγονται, όχι στην άσκηση της δημόσιας εξουσίας, αλλά στην κοινωνική ζωή. Σε αντίθεση με την ποινική δικαιοσύνη όπου η άσκηση των οικείων εξουσιών συναρτάται με τη διακρίβωση και απόδειξη εγκλήματος, αντικείμενο εδώ είναι εν γένει ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος. Επομένως, πρέπει να εξετάζεται αν υφίσταται θεμιτή και αναγκαία, κατά τις οικείες διατάξεις περί ατομικών δικαιωμάτων του Συντάγματος και της ΕΣΔΑ, σχέση ανάμεσα στον σκοπό της επιτροπής και τις επιμέρους ανακριτικές πράξεις στο πλαίσιο της δημοκρατικής κοινωνίας, ώστε να μην παραβιάζονται θεμελιώδη δικαιώματα, ιδίως στην αρνητική τους διάσταση (αθέμιτη πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα, στη θρησκευτική ελευθερία, την ελευθερία ενώσεως κ.λπ.) ούτε να νοθεύεται η ακεραιότητα της κοινωνίας από τον κρατικό έλεγχο. Διαφωτιστική προς τούτο είναι η εμπειρία του Μακαρθισμού. Συναφώς, σημειώνεται ότι το Σύνταγμα του 1925 ρητώς όριζε ότι οι εξεταστικές εξουσίες της Βουλής δεν θίγουν το απόρρητο των επιστολών (άρθρο 53 παρ. 2).

Προβληματισμός επίσης τίθεται σχετικά με τη διασταύρωση του αντικειμένου εξετα- 24
 στικής επιτροπής με παράλληλες ή επικείμενες δικαστικές διαδικασίες. Κατά τούτο, απαιτείται αυξημένη μέριμνα, ώστε να μην θίγεται το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, ιδίως υπό τη μορφή της δίκαιης δίκης (π.χ. να γίνεται σεβαστό το δικαίωμα μη αυτό-ενοχοποίησης μαρτύρων, το τεκμήριο αθωότητας προσώπων των οποίων εξετάζεται η πολιτική ευθύνη, κ.λπ. - βλ. συναφώς την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Rywin κατά Πολωνίας*, αρ. 6091/06, απόφαση της 18^{ης} Φεβρουαρίου 2016,

⁹ Πρβλ. και 146 παρ. 3 ΚτΒ

που θεώρησε εφαρμοστέο το τεκμήριο αθωότητας ενώπιον εξεταστικής επιτροπής Κοινοβουλίου, δεχόμενη πάντως ότι αυτό δεν κωλύει τη διερεύνηση και πολιτική αξιολόγηση περιστατικών δημοσίου ενδιαφέροντος που παραλλήλως ενδέχεται να συνιστούν και ποινικό αδίκημα).

4. Πόρισμα

- 25 Με την ολοκλήρωση των εργασιών της και εντός της ταχθείσας με την απόφαση σύστασης προθεσμία (που δύναται να παραταθεί) η εξεταστική επιτροπή συντάσσει αιτιολογημένο πόρισμα, στο οποίο καταχωρίζονται και οι γνώμες της τυχόν μειοψηφίας. Το πόρισμα υποβάλλεται στην Ολομέλεια της Βουλής, ανακοινώνεται και καταχωρίζεται στα Πρακτικά και, με πρόταση του ενός πέμπτου (1/5) του συνόλου των Βουλευτών, εγγράφεται στην ημερήσια διάταξη για συζήτηση (άρθρο 148 ΚτΒ). Ζήτημα τίθεται αν μπορεί η επιτροπή να χαρακτηρίσει το πόρισμά της ως απόρρητο. Ο Κανονισμός της Βουλής αποδέχεται αυτή τη λύση ως προς τα πορίσματα της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας επί θεμάτων που άπτονται της δραστηριότητας της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών, ορίζοντας ότι η επιτροπή «μπορεί» να δημοσιεύει το πόρισμα, λαμβάνοντας πάντοτε υπόψη την υποχρέωση τήρησης του απορρήτου (43 Α παρ. 2 (α) ΚτΒ). Αντίθετα, στην περίπτωση των εξεταστικών επιτροπών το ίδιο το αντιπροσωπευτικό σώμα έχει διακρίνει το κρίσιμο ζήτημα ως αντικείμενο ειδικής διερεύνησης και προς τον σκοπό αυτό ο Κανονισμός απαιτεί καταχώριση του πορίσματος στα Πρακτικά.
- 26 Για την αξιολόγηση του ζητήματος από πλευράς συνταγματικού δικαίου, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η Βουλή ενεργεί στο πλαίσιο του αντιπροσωπευτικού συστήματος σε υπόβαθρο λαϊκής κυριαρχίας και ότι τόσο η αρχή της διαφάνειας στη δράση της δημόσιας εξουσίας, όσο και ο ανοιχτός χαρακτήρας της δημόσιας σφαίρας και το δικαίωμα πληροφόρησης (άρθρο 5Α παρ. 1 Σ.) αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία της δημοκρατικής αρχής. Επομένως, ο κανόνας είναι η δημοσιοποίηση του πορίσματος. Εξάλλου, το γεγονός ότι η εξεταστική επιτροπή έχει πρόσβαση σε απόρρητα στοιχεία (πράγμα που συμβαίνει συχνά π.χ. επί ζητημάτων ποινικού ενδιαφέροντος) δεν συνεπάγεται απόρρητο χαρακτήρα των πορισματικών εκθέσεων και μάλιστα στα ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος που έχει κρίνει άξια εξετάσεως η Ολομέλεια.
- 27 Δεν αποκλείεται πάντως επί ειδικών ζητημάτων, ιδίως εθνικής άμυνας και ασφάλειας, να συντρέχει επιτακτικός λόγος να μη δημοσιοποιηθούν στοιχεία που αναπτύσσονται στο ίδιο το πόρισμα. Σε τέτοιες περιπτώσεις προσήκει να ακολουθούνται λύσεις πρακτικής εναρμόνισης και υπό όρους απολύτου αναγκαιότητας (π.χ. δημοσιοποίηση μέρους του πορίσματος ή παράθεση των απορρήτων στοιχείων σε απόρρητο παράρτημα). Η οριστικοποίηση της όποιας λύσης πρέπει να τελεί υπό την έγκριση της Ολομέλειας, η οποία και έχει αποφασίσει τη σύσταση της επιτροπής. Ωστόσο, σε πρό-

σφατη υπόθεση, πόρισμα εξεταστικής επιτροπής χαρακτηρίστηκε απόρρητο δίκως να εκτεθούν δημοσίως οι σχετικοί λόγοι εθνικής ασφάλειας¹⁰.

5. Ιστορικά και συγκριτικά στοιχεία

Η ανάπτυξη των εξεταστικών επιτροπών ανάγεται στην εξέλιξη του αγγλικού κοινοβουλευτισμού. Τόσο στους μεγάλους αγώνες του 17ου αιώνα κατά του Στέμματος, όσο και κατά τη σταδιακή διαμόρφωση του κοινοβουλευτικού συστήματος στη συνέχεια, η Βουλή των Κοινοτήτων διεκδίκησε και τα δικαστήρια της αναγνώρισαν γενική εξουσία διερεύνησης (powers of inquiry) για ζητήματα δημοσίου ενδιαφέροντος και αντίστοιχη εξουσία εξέτασης μαρτύρων (περιλαμβανομένης της βίαιης προσαγωγής) και αναζήτησης εγγράφων. Κατά τη διατύπωση του αρχιδικαστή Coke, η Βουλή ήταν "the Grand Inquest of the Nation" (ο μέγας ανακριτής του Έθνους).

Αυτή η θεσμική παράδοση κληροδοτήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου το Κογκρέσο ασκεί εξεταστική εξουσία από τα πρώτα χρόνια μετά τη θέσπιση του ομοσπονδιακού Συντάγματος, με πρώτη την εξεταστική επιτροπή για την εκστρατεία του Σεντ Κλερ το 1792. Καθώς στις ΗΠΑ δεν ισχύει η κοινοβουλευτική αρχή, η εξουσία θεμελιώνεται στη σκέψη ότι είναι ουσιώδης για την άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας (*McGrain v. Daugherty*, 273 U.S. 135, (1927)). Ωστόσο, εξαιτίας της πολιτικής αυτοτέλειας μεταξύ των δύο Σωμάτων και του Προέδρου και της αντιλήψεως περί θεσμικών αντιβάρων ως ουσιώδους στοιχείου της διάκρισης των εξουσιών, το αμερικανικό Κογκρέσο (και αντιστοίχως τα πολιτειακά κοινοβούλια) ασκούν πολύ βαθύτερο έλεγχο προς την εκτελεστική εξουσία από αυτόν που γνωρίζουν χώρες με κοινοβουλευτικό σύστημα κυβερνήσεως. Στις πλέον διάσημες εξεταστικές επιτροπές συγκαταλέγεται η Select Committee on Presidential Campaign Activities (1973-74), η οποία, με διακομματικό προεδρείο και ευρεία υποστήριξη σε νομικό και διοικητικό προσωπικό, αποκάλυψε το σκάνδαλο Watergate, οδηγώντας τον Nixon σε παραίτηση. Ο Nixon παραιτήθηκε λίγες ημέρες πριν την άσκηση δίωξης από τη Βουλή των Αντιπροσώπων για τρεις κατηγορίες, η τρίτη εκ των οποίων είχε ως αντικείμενο την άρνηση του Προέδρου να προσκομίσει έγγραφα και πράγματα (τις περίφημες κασέτες παρακολούθησης) σε κοινοβουλευτική επιτροπή. Από την άλλη πλευρά, στην εποχή του Μακαρθισμού, το Κογκρέσο χρησιμοποίησε την εξεταστική εξουσία προς τον σκοπό ενοχοποίησης κομμουνιστών, δίδοντας αφορμή για την έκδοση πλήθους δικαστικών αποφάσεων σχετικά με το δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας ιδιωτών, όταν τίθεται ζήτημα αυτό-ενοχοποίησης ή όταν αναζητούνταν στοιχεία σχετικά με τις πολιτικές πεποιθήσεις ή την άσκηση του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι.

¹⁰ Βλ. Πρακτικά της Η΄ Συνεδριάσεως της 13^{ης} Οκτωβρίου 2022.

- 30 Στη χώρα μας ο θεσμός των εξεταστικών επιτροπών της Βουλής είναι γνωστός ήδη στο πλαίσιο λειτουργίας των Εθνικών Συνελεύσεων του Αγώνα καθώς και στην κοινοβουλευτική πράξη, υπό το Σύνταγμα του 1844, ενώ ρητά αναγνωρίζεται στο Σύνταγμα του 1864 (άρθρο 58 εδ. (β))¹¹.

III. ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

1. Ο κανόνας της αναλογίας και οι προσαρμογές

- 31 Η τρίτη παράγραφος ορίζει τη συγκρότηση των συνθέσεων του Τμήματος διακοπής των εργασιών της Βουλής και των επιτροπών της Βουλής ανάλογα με τη δύναμη των κοινοβουλευτικών ομάδων και των ανεξαρτήτων, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στον Κανονισμό της Βουλής. Ο κανόνας της αναλογίας υπηρετεί την αντιπροσωπευτική αρχή.
- 32 Όπως ορίζει το άρθρο 31 παρ. 5 ΚτΒ (το οποίο έχει γενικότερη εφαρμογή, άλλοτε ευθέως, άλλοτε αναλόγως, βλ. ενδεικτικώς άρθρα 29 παρ. 3, 42 παρ. 3, 44 παρ. 5, 46 παρ. 3, 49Α παρ. 2 ΚτΒ), η εφαρμογή του κανόνα της αναλογίας υπόκειται σε προσαρμογή προκειμένου να εξασφαλισθεί, πρώτον, η συμμετοχή όλων των βουλευτών στο Τμήμα διακοπής και στις επιτροπές, δεύτερον, η συμμετοχή όλων των κοινοβουλευτικών ομάδων σε κάθε επιτροπή και κάθε σύνθεση του Τμήματος διακοπής (βλ. και 29 παρ. 4 ΚτΒ) και, τρίτον, η απόλυτη πλειοψηφία της κοινοβουλευτικής ομάδας που διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία στη Βουλή. Προς τον σκοπό αυτό, ο Πρόεδρος της Βουλής προβαίνει, όποτε απαιτείται, σε αυξομείωση του αριθμού των μελών των οικείων σχηματισμών.
- 33 Η διάταξη περί διασφάλισης της απόλυτης πλειοψηφίας είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα διότι αποδίδει το ρόλο του συσχετισμού των κοινοβουλευτικών δυνάμεων στο κοινοβουλευτικό σύστημα, το οποίο στηρίζεται στην αλληλεξάρτηση Βουλής και Κυβερνήσεως με πυλώνα την κοινοβουλευτική πλειοψηφία που παρέχει την οικεία εμπιστοσύνη. Επομένως, οι συσχετισμοί που διαμορφώνονται στο επίπεδο της Ολομέλειας πρέπει να αντανakλώνται και στο Τμήμα διακοπής των εργασιών καθώς και στις επιτροπές, ιδίως εκείνες που μετέχουν στη νομοθετική διαδικασία – δίχως φυσικά να θίγεται το απεριόριστο δικαίωμα γνώμης και ψήφου εκάστου βουλευτή. Το ίδιο ισχύει, με ανάλογη εφαρμογή της διατάξεως, στην περίπτωση που καμία κοινοβουλευτική ομάδα δεν διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία, πλην όμως η Κυβέρνηση διαθέτει την εμπιστοσύνη της απολύτου πλειοψηφίας του όλου αριθμού των βουλευτών. Σε τέτοια περίπτωση, θα πρέπει να διασφαλισθεί η απόλυτη πλειοψηφία στις επιτροπές των

¹¹ Βλ. περαιτέρω την εξαντλητική πραγμάτευση του Άλκη Δερβιτσιώτη, ο.π. § 8.

ομάδων που παρέχουν στην κυβέρνηση εμπιστοσύνη απολύτου πλειοψηφίας (περιλαμβανομένων τυχόν ανεξαρτήτων βουλευτών).

2. Διαδικασία κατανομής ανά κοινοβουλευτική ομάδα

Η κατανομή των βουλευτών κάθε κοινοβουλευτικής ομάδας στις δικαιούμενες θέσεις γίνεται καταρχήν κατόπιν δηλώσεως του Προέδρου της προς τον Πρόεδρο της Βουλής (29 παρ. 5 και 31 παρ. 3 ΚτΒ), ώστε να μην εμπλέκεται το Προεδρείο σε εσωτερικά ζητήματα των κοινοβουλευτικών ομάδων. Ο Πρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας μπορεί επίσης να ζητά την αντικατάσταση βουλευτή λόγω κωλύματος ή απουσίας (29 παρ. 6 ΚτΒ, 35 παρ. 2-3 ΚτΒ), ευχέρεια που ενίοτε ασκείται καταχρηστικά σε περιπτώσεις που ο βουλευτής έχει θέση αντίθετη με αυτήν του αντίστοιχου κόμματος. Ορθότερο θα ήταν να απαιτείται δήλωση του ίδιου του βουλευτή περί κωλύματος και υποκατάσταση από δήλωση του Προέδρου μόνο σε περιπτώσεις αδυναμίας. Σε κάθε περίπτωση, η οριστική αντικατάσταση προϋποθέτει παραίτηση του βουλευτή από την οικεία επιτροπή (35 παρ. 1 ΚτΒ, που πρέπει να εφαρμοστεί και για την περίπτωση του Τμήματος διακοπής, υπό το φως του άρθρου 60 παρ. 1 Σ.).